

יפרח כשושנה

פירוש למגילת אסתר

בעקבות פירושו של **רבי משה דוד וואלי** זצ"ל
תלמיד הרמח"ל

הרב אליעזר קשתיאל

הלימוד בחוברת מוקדש לעילוי נשמת

פינחס אליהו נבון ז"ל

בן שמחה

נלב"ע בשבת קודש, שבת הגדול

י"ב ניסן התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה

"כל המחלה... לא אשים עליך כי אני ה' רופאך" (שמות טו, כו)

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואתם,
החלמתם ובריאותם האיתנה של

דוד בן מרים אורלי בת מרים

בתוך שאר חולי ישראל.

"עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר" (משלי ג, יח)

הלימוד בחוברת זו נתרם
לעילוי נשמת סבינו היקרים

מנחם מנדל בן לוי יצחק ז"ל יעקב בן שלמה ז"ל

משה מנחם מנדל בן יחזקאל אליעזר ז"ל

שחיו חיים של רוח, קודש ותורה בעולם המעשה.

"אי אפשר לבר בלא תבן" (ברכות נה ע"א)

בקשתנו שטוחה בפני הלומדים לשלוח את הערותיהם,
לטובת המהדורות הבאות.

עריכה ראשונית: אדם עברון

עריכה לשונית: ירדן קורן

עיצוב ועימוד: דגנית סטנייצקי, שלדג עיצובים

מהדורה שלישית

אדר א' תשע"ט

©

כל הזכויות שמורות

ניתן להעתיק ולצלם שלא למטרות מסחריות

מסת"ב 1-4-90040-965-978 ISBN

להזמנות:

אביחי 052-3907515

navon.books@gmail.com

www.korim-navon.co.il

פתיחה

זכינו ללמוד ביחד בחבורה את מגילת אסתר על פי פירושו של חכם הרזים וגאון הפשטנים ר' משה דוד וואלי תלמידו של הרמח"ל.

פירושו, בנוי מצד אחד על סוד ונסתר, ומצד שני על דקדוק והסברים בעומק הפשט.

ניסינו ללכת על פי הקו שהתווה, ואם שגינו וטעינו שטוחה בקשת סליחה מהלומדים, וה' הטוב יכפר בעדנו.

אנו מודים לכל העוסקים במלאכת הכתיבה העריכה וההוצאה לאור, ומברכים את כולם שכשם שה' שמע לקול אסתר ומרדכי, כן ישמע ה' ויענה לכל בקשותיהם במהרה.

אנו תקווה שדברי הרמ"ד וואלי יחבבו עוד את המגילה האהובה על לומדיה והיה זה שכרנו.

אליעזר קשתיאל,

אדר א' תשע"ט

מגילת אסתר

פרק א

א ויהי בימי אחשורוש, הוא אחשורוש המלך מהדו ועד פוש שבע ועשרים ומאה מדינה: ב בימים ההם, כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה: ג בשנת שלוש למלכו עשה משתה לכל שריו ועבדיו, חיל פרס ומדי הפרתמנים ושרי המדינות לפניו: ד בהראתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו, ימים רבים שמונים ומאת יום: ה ובמלואת הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמוצאים בשושן הבירה למגדול ועד קטן משתה שבעת ימים, בהצר גנת ביתו המלך: ו חור פרס ותכלת אחוזי בחבלי בויז וארגמן על גלילי כסף ועמודי שיש, מטות זהב וכסף על רצפת בהט ושש ודר וסחרת: ז והשקות בכלי זהב וכלים מפלים שונים, וזין מלכות רב כנד המלך: ח והשתיה כדת אין אינס, כי בן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות פרצון איש ואיש: ט גם ושתה המלכה עשתה משתה נשים, בית המלכות אשר למלך אחשורוש: י ביום השביעי כטוב לב המלך ביזו, אמר למהומן בנתא חרבונא ובגתא ואתא ותרפס שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש: יא להביא את ושתה המלכה לפני המלך בכתר מלכות, להראות העמים והשרים את פניה פי טובת מראה היא: יב ותמאן המלכה ושתה לבוא בדבר המלך אשר בנד הסריסים, ויקצף המלך מאד וחמתו בערה בו: יג ויאמר המלך לחכמים ידעי העתים, כי בן דבר המלך לפני כל ידעי דת ודיו: יד והקרב אליו פרשנא שתר אדמתא תרשיש מרס מרסנא ממוכן, שבעת שרי פרס ומדי ראי פני המלך הישבים ראשנה במלכות: טו כדת מה לעשות במלכה ושתה, על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשורוש בנד הסריסים: טז ויאמר (מומכן) ממוכן

לפני המלך והשרים לא על המלך לבדו ענתה ושתה המלכה, כי על כל השרים ועל כל העמים אשר בכל מדינות המלך אחשורוש: יז כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להבזות בעליהן בעיניהן, באמרם המלך אחשורוש אמר להביא את ושתה המלכה לפני ולא באה: יח והיום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי אשר שקעו את דבר המלכה לכל שרי המלכה, וכדי ביזו וקצף: יט אם על המלך טוב יצא דבר מלכות מלפני ויקתב בדת פרס ומדי ולא יעבור, אשר לא תבוא ושתה לפני המלך אחשורוש ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה: כ ונשמע פתגם המלך אשר עשה בכל מלכותו כי רבה היא, וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן למגדול ועד קטן: כא וייטב הדבר בעיני המלך והשרים, ויעש המלך כדבר ממוכן: כב וישלח ספרים אל כל מדינות המלך אל מדינה ומדינה ככתבה ואל עם ועם כלשונו, להיות כל איש שרר בביתו ומדבר כלשון עמו:

פרק ב

א אחר הדברים האלה קשה חמת המלך אחשורוש, זכר את ושתה ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה: ב ויאמרו נערי המלך משרתיו, יבקשו למלך נערות בתולות טובות מראה: ג ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו את כל נערה בתולה טובת מראה אל שושן הבירה אל בית הנשים אל יד הגא סרים המלך שמר הנשים, ונתון תמורקיהן: ד והנערה אשר תיטב בעיני המלך תמלך תחת ושתה, וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן: ה איש יהודי היה בשושן הבירה, ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש מיני: ו אשר הגלה מירושלים עם הגלה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה, אשר הגלה נבוכדנצר מלך בבל: ז ויהי אמן את הדסה היא אסתר בת דדו כי אין לה אב ואם, והנערה יפת תאר וטובת

אל כל היהודים אל שבע ועשרים ומאה מדינה מלכות אחשורוש, דברי שלום ואמת: לא לקיים את ימי הפרים האלה בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קימו על נפשם ועל זרעם, דברי הצמות ונעקתם: וגמאמר אסתר קיים דברי הפרים האלה, ונקתב בספר:

פרקי

א וישם המלך (אחשרש) אחשורוש מס על הארץ ואיי הים: ג וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו המלך, הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס: גבי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורוש וגדול היהודים ורצוי לרב אהיו, דרש טוב לעמו ודבר שלום לכל זרעו:

ביאור

פרק א

א וַיְהִי בַיָּמִים אַחֲשָׁרוֹשׁ, הוּא אַחֲשָׁרוֹשׁ הַמֶּלֶךְ מְהֵדוֹ וְעַד כּוֹשׁ

שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעִים יָמִים וְשִׁבְעִים יָמִים:

"וַיְהִי בַיָּמִים אַחֲשָׁרוֹשׁ הוּא אַחֲשָׁרוֹשׁ" - הרמ"ד וואלי מדגיש שהנושא כאן הוא לא רק האיש אחשוורוש, אלא מלכות אחשוורוש, כוח פרס, האחשוורוש העליון, המלאך של פרס, המופיע בספר דניאל ובדברי חז"ל.

"הַמֶּלֶךְ מְהֵדוֹ וְעַד כּוֹשׁ" - במילה "הודו" נרמז רצון לאחוז בעושר הגדול מלא "הוד", עושר של גוונים ושל ביטויים.¹ סוגית העושר תעסיק את המגילה כולה, לא רק עושר כספי, הכל יהיה בשפע, בכמויות ובביטויים אדירים. כך לדוגמא, כדי למצוא אישה למלך אוספים את כל הנשים, "וַיִּפְקֹד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים בְּכָל מְדִינֹת מַלְכוּתוֹ וַיִּקְבְּצוּ אֶת כָּל נַעֲרֵה בְּתוּלָה טוֹבֹת מְרָאָה" (פרק ב, ג), למרות שמחפשים מלכה אחת בסך-הכול.

מלכות פרס חפצה בהתפשטות ללא גבול, בעושר ללא מידה ובלי גבולות, "מְהֵדוֹ וְעַד כּוֹשׁ", עד המקומות הנראים נידחים, אפלים, שחורים כאנשי כוש. הגמרא² אומרת שהפרסיים אוכלים ושותים כדוב, בעלי בשר כדוב, ומגדלים שיער כדוב. אלו ביטויים של התרחבות - לאכול הרבה, לגדל שיער. זאת היא תכונת מלכות פרס.

1 לכן בפסוק נאמר פעמיים אחשוורוש, אחשוורוש המלך ואחשוורוש שרו של פרס.
 2 מילון הראי"ה ערך הוד - יופי, נוי, שאמתתו היא בהשלמת כל הפרטים וערכם הנעים והמדויק (ע"פ חבש פאר, לז).
 3 מגילה יא ע"א, קידושין עב ע"א - "וארו חייה אחרי תניינה דמיה לדוב (והנה חיה אחרת שניה דומה לדוב)" (דניאל ז, ה). ותני רב יוסף: אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב, ומסורבלין בשר (בעלי בשר) כדוב, ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב (שאפילו כאשר הוא קשור, הולך הוא הלוך ושוב תמיד - רש"י).

ב בַּיָּמִים הָהֵם, כְּשֶׁבַת הַמֶּלֶךְ אַחֲשָׁרוֹשׁ עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּירָה:

מה המטרה בכל העושר האדיר הזה? "כְּשֶׁבַת הַמֶּלֶךְ אַחֲשָׁרוֹשׁ עַל כֶּסֶף מַלְכוּתוֹ", אחשוורוש מעמיק את האחיזה במהות המלכות שלו, במשמעותו של כסאו "אֲשֶׁר בְּשׁוֹשַׁן הַבֵּירָה", מקום בו מתרכז כל השפע.

ג בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוּתוֹ עָשָׂה מִשְׁתָּה לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו, חֵיל פָּרַס וְמַדֵּי

הַפְּרָתִימִים וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת לְפָנָיו:

"בְּשָׁנַת שְׁלוֹשׁ לְמַלְכוּתוֹ", בשעה שהשפע וההתפשטות קיבלה כבר חזקה כמו "חזקת שלוש שנים", "עָשָׂה מִשְׁתָּה לְכָל שָׂרָיו וְעַבְדָּיו", בריבוי מופלג של שפע. כולם שותפים לאווירת העושר האדיר, להתפשטות שאין לה גבולות, הכל למען המטרה האחת והיחידה -

ד בְּהָרְאֵתוֹ אֶת עֵשֶׂר כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְאֵת יָקָר תַּפְאָרְתוֹ גְּדוּלָתוֹ,

יָמִים רַבִּים וְשָׁמוֹנִים וָאֶת יוֹם:

"תַּפְאָרְתוֹ גְּדוּלָתוֹ", להראות שכל העושר והריבוי האדיר הוא גם מאורגן, מסודר ל"תפארת" על פי חוק, מנגנון ושיטה.⁴

בתוך העושר והגודל ללא גבולות, ישנו סדר, ארגון, מלכות. ברצון של אחשוורוש לחבר את הגודל והתפארת האלו יחד ישנו חיקוי מסוים של מלכות שמים. ריבונו של עולם מתגלה אלינו בהתפשטות ללא סוף בתורת העשירה והרחבה עד אין-סוף, ומצד שני מתגלה אלינו בסדר אחדותי מפואר, "אתה אחד ושםך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (מנחה של שבת, תפילת עמידה). אחשוורוש מנסה לכבוש את מקומה של מלכות

4 מילון הראי"ה ערך תפארת - הערך הסדורי שמושך עליו חן ויופי ופאר (עולת ראייה א, עמ' רל).

ישראל, להוות חלופה לשפע עד אין-סוף מאורגן ומסודר. גם "עֲשֹׂר כְבוֹד מְלָכוֹתוֹ" וגם "תִּפְאָרַת גְּדוּלָתוֹ".

לשם כך המשתה אורך "יָמִים רַבִּים, שְׁמוֹנִים וּמָאתַיִם". מצד אחד - "יָמִים רַבִּים" ללא מספר, מצד שני ישנה תוכנית מחושבת, "שְׁמוֹנִים וּמָאתַיִם", בדיוק שישה חודשים. השפע הזה הנוגע בכל ששת הצדדים הקיימים בעולם. מלכות פרס מנסה לגעת בכל הזמנים, בכל המקומות ובכל האנשים.

ה וּבְמִלּוּאֵת הַיָּמִים הָאֵלֶּה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ לְכָל הַעַם הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן הַבִּיָּרָה לְמַגְדוֹל וְעַד קֶטָן מוֹשְׁתָּה שִׁבְעַת יָמִים, בַּחֲצַר גֶּנֶת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ:

הגמרא שואלת⁵ לפשר הביטוי "לְמַגְדוֹל וְעַד קֶטָן", ועונה שכל אחד שתה לפי עניינו, גדול וקטן. על המילים "בַּחֲצַר גֶּנֶת בֵּיתֵן הַמֶּלֶךְ", מפרשת הגמרא שהיו כאלו שמוקמו בחצר, היו שישבו בגינה והיו בביתן, כל אחד לפי עניינו. כלומר, בתוך השפע הגדול הזה ישנו סדר ותכנון, יש מדרגות מדויקות, העושר המלכותי מאורגן עד לפרטים. על כן מופיעים גם שלל צבעים -

ו חוֹר כְּרֶפֶס וְתַבְלַת אַחוּז בַּחֲבֵלֵי בּוּיָן וְאַרְגָּמָן עַל גְּלִילֵי כֶּסֶף וְעַמּוּדֵי שֵׁשׁ, מִטּוֹת זָהָב וְכֶסֶף עַל רִצְפַת בְּהַט וְשֵׁשׁ וְדָר וְסִהָרָת:

מגוון מדויק של צבעים, המשקפים תכנון מאוד מוקפד וידוע, מאוזן וצבעוני. אחשוורוש רוצה להקרין שיטה, תפיסת עולם כוללת. מלכות בעלת שפע ללא גבול, הרמונית ומחושבת. לפי הגמרא אחשוורוש "מלך בכיפה"⁶, כלומר מעוניין לכלול את כל האנושות, להעמיד אימפריה המצליחה לאחד את שתי השאיפות היסודיות שבאדם, השאיפה לגדול ללא סוף והרצון לסדר

5 מגילה יב ע"א - "ויין מלכות רב" (אסתר א, ז), אמר רב: [אם בא הכתוב לומר שהיה הרבה יין היה לו לומר "ויין מלכות הרבה", מה שנאמר "רב"] מלמד שכל אחד ואחד השקוה [אחשוורוש] יין שגדול הימנו בשנים [שגילו "רב" משל השותה].

6 מגילה יא ע"א - תנו רבנן: שלשה מלכו בכיפה ואלו הן: אחאב ואחשוורוש ונבוכדנצר.

וניהול מאורגן. אלא שהשפע הופך לא שפוי, והסדר והארגון מגיעים עד כדי טירוף. השאפתנות לשפע ולסדר מגיעה עד לכדי מצבים לא הגיוניים כלל לאורך המגילה.

הניסיון לחקות את מלכות ישראל הופך למגוחך. חז"ל אומרים שאחשוורוש ישב על כסא מלכות שלמה⁷, כביכול מלכותו מבטלת את הצורך במלכות ישראל. לפי חז"ל הוא גם ספר את שנות הגלות עד שהגיע לשבעים, והסיק שישראל כבר לא יחזרו למקומם.⁸ כל זה בא לומר שבעיר שושן מרוכזות כל השאיפות האנושיות, כל המאוויים האנושיים, במלכות כוללת כל.

"עַל רִצְפַת בְּהַט וְשֵׁשׁ וְדָר וְסִהָרָת". הרמ"ד וואלי מבאר שאלו ארבע אבנים יקרות הרומזות לארבע חיות המרכבה, שם הכסא יושב מעל ארבעה פנים, ובדומה לכך לפנינו ארבעה סוגי רצפה עליהם הכסא יושב. כביכול אחשוורוש רוצה לומר שהנהגתו כוללת את כל הצדדים והפנים, אין צורך לא בישראל, לא בתורה, ולא במלכות שמים.

וְהַשְּׂקוֹת בְּכָלֵי זָהָב וְכֶלִים מְגִלִּים שׁוֹנִים, וַיַּיֵּן מְלָכוֹת רַב קֶנֶד הַמֶּלֶךְ:

"וְהַשְּׂקוֹת בְּכָלֵי זָהָב". הזהב משמש כלי אל היין, הזהב שמבטא את העושר הגדול הוא רק כלי, רק משרת, אמצעי לשתית יין. מתברר שהיעוד של כל השפע הוא להשקות ביין. **הכל** מוביל בסוף אל היין.

7 מדרש אבא גוריון (תורה שלמה ירושלים תשנ"ד, עמ' י-יא) - בשעה שביקש אחשוורוש לישב על כסא שלמה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע אל תנבל כסא כבודך (ירמיה יד, כא) וכו' וכשעלה אחשוורוש בנו, הביא חכמים לעשות כמותו, ולא יכלו לעשות כמותו כו', וכיון שראה אחשוורוש ביקש לישב עליו ולא יכול, שלח והביא אומנין מצור ומאלכסנדריא ולא עשו כמותו, ועשה כסא וישב עליו, ושלוש שנים עסקו בו, לקיים מה שנאמר בימים ההם כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו.

8 מגילה יא ע"ב - כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרוק [לאחר שראה אחשוורוש שמלאו שבעים השנה והיהודים לא נגאלו], אמר: 'השתא ודאי תו לא מיפרקי' [כעת בודאי לעולם לא יגאלו], אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו [הוציא את כלי בית המקדש והשתמש בהם במשתה היין].